

Excellentie in ontwikkeling

Handreiking (hoog)begaafdheid

Praktische informatie en tips om (hoog)begaaftde leerlingen te laten excelleren.

Vereniging de Samenwerkende
Landelijke Pedagogische Centra

LPC

Esther de Boer en Nora Booij

...SCHOOL?!?... DRIE KEER NIKS
IN 'T KWADRAAT... WAT LEER
JE DAAR NOU HELEMAAL?...
DAT IS TOCH NIET 'T **ECHTE** LEVEN?!

De risicoleerling

...DOE MIJ TOCH MAAR
GEEN PLUSJAKEN...
VEEL TE MOEILYK...

De onderduikende
leerling

De dubbel
bijzondere leerling

...ZO GOED?...

De aangepaste
succesvolle leerling

HOEZO "WE HEBBEN
DIT TOCH AFGESPROKEN"?
IK HEB HELEMAAL NIKS
MET U AFGESPROKEN...

De uitdagende
creatieve leerling

...IK DOE 'T VERDER
ZELF WEL...

De zelfsturende
autonome leerling

Tenzij anders aangegeven mag het materiaal uit deze uitgave zonder voorafgaande toestemming openbaar gemaakt en verveelvoudigd worden door instellingen die gefinancierd worden uit publieke middelen, scholen, opleidingsinstituten en non-profitorganisaties ten behoeve van onderwijs- en onderzoeksdoeleinden, mits de naam van de auteursrechthebbende daarbij wordt vermeld: © KPC Groep, CPS, APS en SLO.

Bij gebruik door andere instellingen / bedrijven of bij gebruik voor andere doeleinden dient eerst toestemming te worden gevraagd aan KPC Groep, CPS, APS en SLO.

Colofon

Tekst: Esther de Boer

Illustraties: Pieter Leenheer

Vormgeving: Franssen en Van Iersel

's-Hertogenbosch

© 2010 KPC Groep

Scan of klik

www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid

*Vereniging de Samenwerkende
Landelijke Pedagogische Centra*

LPC

Inhoud

1	Wat is de aanleiding voor deze publicatie?	3
2	Wat is (hoog)begaafdheid?	5
3	Welke factoren beïnvloeden (hoog)begaafdheid?	7
4	Hoe voelt het om (hoog)begaafd te zijn?	9
5	Hoe herken ik (hoog)begaafdheid bij kleuters?	11
6	Hoe organiseer ik het signaleren?	13
7	Hoe stel ik de onderwijsbehoefte van de (hoog)begaafde leerling vast?	15
8	Wat is onderpresteren?	19
9	Hoe begeleid ik (onderpresterende) (hoog)begaafde leerlingen?	21
10	Hoe ga ik om met ouders van (hoog)begaafde leerlingen?	25
11	Nuttige links	27
12	Gebruikte literatuur	29

... MICHAËL IS NIET HOOG-
BEGAAFD... **EINSTEIN**...
DIE WAS HOOGBEGAAFD...

...EN DA VINCI NATUURLIJK...
... DARWIN ... MOZART ...

... ANDRÉ RIEU ...

...WAAR HADDEN WE 'T
OOK ALWEER OVER?...

1 Wat is de aanleiding voor deze publicatie?

(Hoog)begaafdheid en excellentie staan de laatste jaren steeds meer in de belangstelling. De excellentieregeling van oud-staatssecretaris Dijkema en het 'Actieplan basis presteren' zijn daar voorbeelden van. Maar ook hier buiten pakken scholen deze thema's steeds vaker op. De school speelt dan ook een cruciale rol bij een optimale ontwikkeling van de ontplooiing van talenten en optimale leeropbrengsten. De school is van groot belang voor een rijke stimulerende omgeving waardoor talenten zichtbaar kunnen worden. Dit begint in de klas.

In de klas zie je als leerkracht steeds vaker dat er leerlingen zijn die heel andere uitdagingen nodig hebben dan het reguliere programma. Hoe weet je als leerkracht dat het hier gaat om een (hoog)begaafde leerling? Wat doe je als leerkracht met deze leerlingen? Hoe merk je dat een leerling meer nodig heeft? Wat heeft deze leerling nodig en wat betekent dat voor het programma van die leerling? Belangrijk is om je te verdiepen in de leerling wie hij is en wat hij wil en kan.

Doelstelling

Deze handreikingen zijn gemaakt in het kader van Landelijke Excellentieprojecten van de LPC (KPC Groep, APS en CPS) en SLO. De bedoeling van deze handreikingen is om zicht te geven op wat (hoog)begaafdheid is en hoe je als leerkracht hiermee om kunt gaan in de klas. Uitgangspunt hierbij is dat de leerkracht direct met de links en suggesties aan de slag kan.

Nadere informatie

Neem contact op met Esther de Boer, e.deboer@kpcgroep.nl of 06-51192773.

Scan of klik
www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid

...GIJS-JAAP HOOGBEGAAFD?!?...

...MAG IK EVEN HÉEL HARD
LACHEN?...

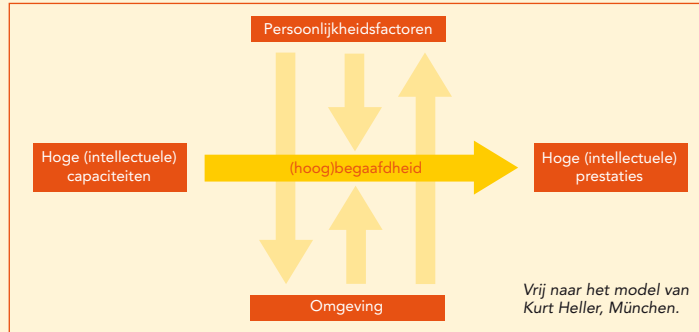
...DIE JONGEN Z'N WERK
BÀRST ALTIJD VAN DE
FOUTEN!...

2009 Piete Linden

2 Wat is (hoog)begaafdheid?

Bij (hoog)begaafdheid gaat het om mensen 'die op grond van hun aanleg en een stimulerende omgeving makkelijker dan gemiddeld begaafde mensen tot uitzonderlijke prestaties kunnen komen'. Excellentie geeft het presteren op uitzonderlijk hoog niveau aan. De ontwikkeling van (hoog)begaafdheid is een samenspel van factoren: begaafdheidsfactoren, omgevingsfactoren en persoonlijkheidsfactoren. Een optimaal samenspel leidt tot hoge prestaties.

(Hoog)begaafdheid kan zich op verschillende manieren uiten en beperkt zich niet tot heel goed zijn in de schoolvakken, maar komt ook naar voren op kunstzinnig, sportief en/of sociaal-emotioneel gebied. Om van prestaties op (hoog)begaafd niveau te kunnen spreken laat de leerling zien dat hij bovengemiddeld presteert of kan presteren op diverse prestatiegebieden. Op minstens één van de gebieden scoort hij excellent.

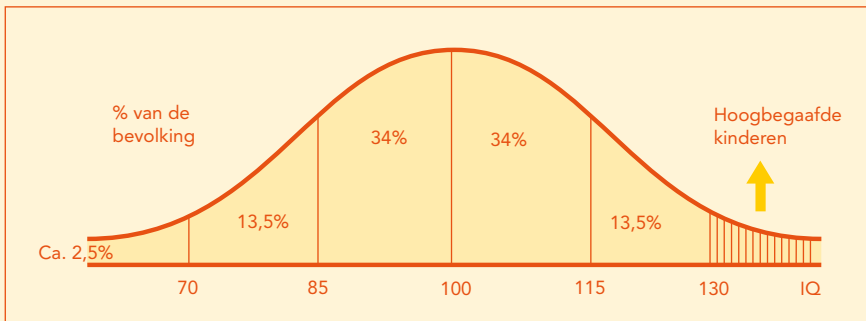
Zie ook: De uitzending van Het Klokhuis over (hoog)begaafdheid op:

Scan of klik
[www.kpcgroep.nl/
handreikinghoog-
begaafdheid](http://www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid)

(Hoog)begaafdheid en IQ-score

(Hoog)begaafdheid is geen eendimensionaal begrip dat is uit te drukken in een criterium als een IQ "score" > 130 . Een hoge score is wel een sterke indicatie van een hoge intelligentie, maar een lagere score sluit dit niet uit. (Hoog)begaafdheid omvat in ieder geval meer dan een hoge intelligentie en intelligentie omvat meer dan een IQ test meet (Gardner, Sternberg). Op een gemiddelde populatie heeft 10% van de leerlingen kenmerken die kunnen duiden op (hoog)begaafdheid (Mönks, 1995), waaronder indicaties die duiden op een hoge intelligentie.

Verdeling van IQ-scores onder de normaalverdeling – Ten opzichte van de gemiddelde IQ-score van 100 valt ca. 68% van een gemiddelde schoolpopulatie binnen een normaal IQ-bereik van 85-115 (= maximaal 1 standaardafwijking vanaf het gemiddelde). Binnen de ca. 16% die hierboven scoort, laat ongeveer 10% van de leerlingen – naast een hoge intelligentiescore – ook specifieke kenmerken zien die duiden op (hoog)begaafdheid, o.a. creërend denkvermogen en een sterke intrinsieke motivatie.

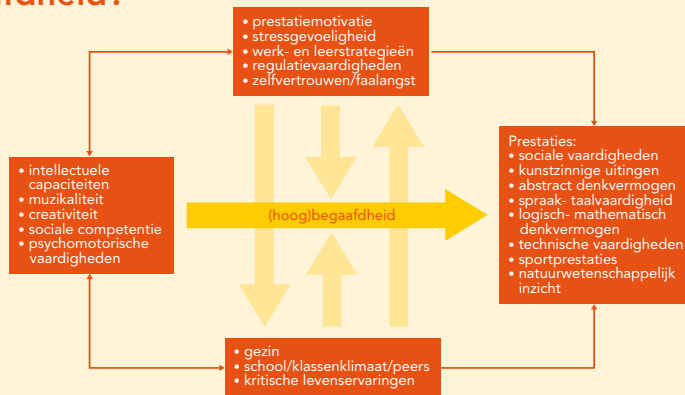
Bron Website SLO

3 Welke factoren beïnvloeden (hoog)begaafdheid?

Zowel de leerling zelf, de omgeving (ouders, ontwikkelingsgelijken) als de school beïnvloeden de ontwikkeling van de (hoog)begaafde leerling. Voor de leerkracht in de klas zijn vooral de begaafdheidsfactoren en persoonlijkheidsfactoren van de leerling een aangrijpingspunt. Daarnaast is het van belang om ook informatie uit andere omgevingen, met name de ouders, heel serieus te nemen.

Al deze factoren bepalen de onderwijsbehoefte van een kind. Je kunt aan de slag met het in positieve zin beïnvloeden van deze factoren door een aantal vragen te beantwoorden, met de leerling in gesprek te gaan en vervolgens een plan te maken (in samenspraak met de IB'er).

Bijvoorbeeld: Wat kan de leerling precies? Wanneer is de leerling (nog) gemotiveerd om te leren? Is de leerling stressgevoelig? Welke werk- en leerstrategieën houdt de leerling er op na en zijn deze effectief? Kan de leerling zijn leerproces reguleren? Hoe is het zelfbeeld van de leerling? Is hij faalangstig? Essentieel hierbij is het overleg met de leerling zelf.

In een gemiddelde klas van 28 leerlingen ...

... zitten 2-3 (hoog)begaafde leerlingen

- Iedere leerkracht heeft er dus mee te maken!
- Bij een oppervlakkige beoordeling wordt circa de helft echter niet (h)erkend op de basisschool.
- (Alleen) letten op schoolse prestaties geeft een vertekend beeld. Juist gedrag dat een leerling laat zien in afwijkende situaties kan ineens (onvermoede) kwaliteiten van een leerling 'bloomleggen'. Bijvoorbeeld: een projectweek, excursie of voorstelling.

...WAAROM HEET 'N PLANEET
PLANEET? ... EN ALS JE
DOODGAAT, WAAR GA JE DAN
NAAR TOE?...

.. EN WAAROM...
...JA, HOU NOU ES
EVEN JE MOND...

...PAPPA WIL NOU EVEN
GEWOON RUSTIG
FIETSEN...

4 Hoe voelt het om (hoog)begaafd te zijn?

(Hoog)begaafde kinderen kunnen snel denken en kunnen dat denken niet stil zetten. Dat is lastig in het reguliere onderwijs dat daarvoor geen oplossingen biedt. Natuurlijk is het prettig om snel te kunnen denken, maar stel je eens voor dat je reist en tussendoor steeds weer op de stoptrein zit de wachten, die vertraging heeft... Dan slaat de verveling en ergernis toe.

"Je voelt dat je niet begrepen wordt, je merkt dat andere kinderen niet naar jouw verhalen luisteren, je vindt dat kinderen hun afspraken met jou steeds verbreken, je ziet dat zij van alles niet kunnen wat jij wel al lang kunt en ook niet weten wat jij al wel weet. Doordat er steeds dingen zijn die niet lukken, die fout gaan, of die anders gaan dan jij vindt dat het zou moeten gaan, kun je gemakkelijk gaan denken dat jij maar raar bent of van alles fout doet. Je voelt je steeds maar weer 'anders'. Eigenlijk kun je het niet eens goed uitleggen. Maar het is er wel. Elke dag."

Uit 'hoogbegaafd, nou en?' (W. Lammers-Van Toorenburg)

Daarnaast kunnen sommige (hoog)begaafde kinderen anders op hun omgeving reageren dan gewoon begaafde kinderen.

- Zij kunnen de omgeving heel intens ervaren, omdat ze veel prikkels oppikken en deze prikkels intensief 'laten binnen komen';
- Zij hebben meestal een groot rechtvaardigheidsgevoel;
- Zij kunnen kritisch overkomen en verwachten dit ook van hun omgeving;
- Zij kunnen de lat heel (onrealistisch) hoog voor zichzelf en hun omgeving leggen, te hoge eisen stellen en zich storten op perfectionisme.

Doordat zij deze ervaringen opdoen, maar niet altijd begrijpen wat er gebeurt, kunnen er conflicten ontstaan of een gevoel van 'niet begrepen worden'.

(Hoog)begaafde kinderen zijn niet zielig, maar hebben net als andere kinderen echte belangstelling en steun nodig op zijn tijd, ook al lijkt dat niet zo te zijn.

...MAG IK VAN JOU
'T RODE BLOKJE?...

...T RODE BLOKJE!

..NIET ZO ZEUREN,
IVO, ...JE KRÉÉG
TOCH 'N BLOKJE?...

...NO MAG DAN REUZE
SLIM ZIJN, EMOTIONEEL
IS HIJ TOCH WEL HEEL
ERG ACHTER...

© 2016 Pienke Keenderen

5 Hoe herken ik een ontwikkelingsvoorsprong bij kleuters?

Is het bij kinderen al niet helemaal terecht om het label (hoog)begaafdheid op te plakken (omdat zij zich nog ontwikkelen op verschillende gebieden), bij kleuters spreken we zeker nog niet van (hoog)begaafdheid. Beter is spreken over een grote ontwikkelingsvoorsprong, omdat kleuters zich sprongsgewijs ontwikkelen. Een intelligentietest heeft bij kleuters nog een beperkt voorspellende waarde.

Kleuters met een (grote) ontwikkelingsvoorsprong kunnen opvallen doordat ze:

- een goede taalontwikkeling hebben (moeilijke woorden, ingewikkelde zinsconstructies, wederkerig gesprek);
- bijzonder gevoel voor humor hebben (woordgrapjes);
- veel kennis hebben;
- eerder dan andere kleuters wederkerig spel laten zien;
- voorlopen op sociaal gebied, waardoor communicatiemisverstanden kunnen ontstaan (zie cartoon);
- de vraag achter de vraag stellen;
- uitzonderlijke prestaties op jonge leeftijd laten zien (als drie-jarige poppetjes tekenen of als vijf-jarige driedimensionaal of schaduw tekenen);
- nieuwsgierig zijn (snuffelgedrag);

- grote concentratie kunnen laten zien bij opdrachten die om onderzoekend gedrag vragen (bijvoorbeeld ontdekkisten).

Kleuters die later begaafd blijken te zijn, blijken op meerdere gebieden een ontwikkelingsvoorsprong te hebben. Let op: kleuters laten dit gedrag vooral zien als er situaties worden gecreëerd die uitdagend en complex zijn.

Waarom is het belangrijk om een ontwikkelingsvoorsprong vroeg te signaleren?

Als een kleuter langdurig niet wordt uitgedaagd gaat hij zich aanpassen of probleemgedrag vertonen. Een kleuter zit dan 'niet goed meer in z'n vel'. Je kunt dat in de klas bijvoorbeeld zien aan 'clownsgedrag', de baas spelen over anderen, minder samenspelen, minder betrokkenheid in de kring. Thuis merken ouders dat de kinderen bijvoorbeeld veel aandacht vragen, huilen, hoofd- of buikpijn hebben of gaan bedplassen. De kans bestaat dat een kleuter dit gedrag verder gaat ontwikkelen. Daarom is het van belang om op tijd uitdagingen te gaan aanbieden.

...HEEL GOED, HOOR, MAAR VOORTAAN
MOET JE DAT MAAR NIET MEER
DOEN... ÉCHT SCHRIJVEN, DAT
LEREN WE PAS IN GROEP DRIE...

Download de systematiek voor signalering en begeleiding:

Scan of klik
[www.kpcgroep.nl/
handreikinghoog-
begaafdheid](http://www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid)

6 Hoe organiseer ik het signaleren?

Signaleren in groep 1

- De intake met ouders; ouders kunnen goed aangeven wat hun kleuter kan. Neem hen daarin serieus! Vraag niet naar bijzonderheden of afwijkingen, maar naar wat voor dit kind (en deze ouders) gewoon is; vraag door en vraag naar concrete voorbeelden.
- De warme overdracht met kinderdagverblijf/peuterspeelzaal; het kleutervolgsysteem geeft een mogelijke voorsprong vaak al weer;
- Signalering in de eerste vijf weken; een kleuter past zich aan in vijf weken. De eerste vijf weken zijn belangrijk om te kijken wat een kleuter kan.
- Signalering gedurende de eerste twee schooljaren met een leerlingvolgsysteem (bijvoorbeeld KJK!) en de CITO-toetsen.

Let op:

- sommigen kleuters hebben een heel goed geheugen en lijken bv. al te kunnen lezen of rekenen. Bij nader onderzoek blijkt dan dat zij het principe van rekenen of lezen niet beheersen. Dat kan zelfs leiden tot een achterstand doordat zij zelf denken (door de reacties uit de omgeving) dat instructie niet voor hen is bedoeld.
- Enige voorsprong kan gewoon passen binnen de gemiddelde ontwikkeling en hoeft niet te wijzen op een meer dan gemiddelde begaafdheid.

Signaleren in groep 3 t/m 6

Mocht een leerling niet gesignaleerd zijn in groep 1/2 of is de signalering pas gestart, dan zijn er belangrijke instrumenten die behulpzaam kunnen zijn bij het signaleren. Deze zijn inzetbaar voor zowel (hoog)begaafde leerlingen als leerlingen die niet laten zien wat ze kunnen (terwijl dat eigenlijk wel verwacht kan worden op basis van hun capaciteiten), de onderpresteerders. In de klas kun je bijvoorbeeld gebruik maken van lijsten met eigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen en onderpresteerders.

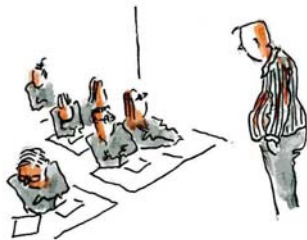
Verder is belangrijk:

- de leerling zelf; deze kinderen zijn vaak goed in staat om zelf te vertellen wat hun dwars zit of bezig houdt;
- de ouders; vaak is de situatie thuis anders dan op school en blijkt de leerling thuis in staat tot bijzondere dingen;
- leerstofgebonden toetsen;
- Cito-toetsen

...KIJK MENEER DE GROOT,
HET ZIT ZO: ... HET BELANG
VAN DE GEMEENSCHAP GAAT
BOVEN DAT VAN HET INDI-
VIDU ... DAT IS LOGISCH...

...MAAR DE GEMEENSCHAP BESTAAT
TOEVALLIG WEL UIT INDIVIDUEN...
DUS HET BELANG VAN DE GE-
MEENSCHAP IS DUS OOK WEER
GELIJK AAN HET BELANG VAN
HET INDIVIDU...

..EN TOEVALLIG IS 'T MIJN BE-
LANG DAT IK EVEN IETS BE-
LANGRIJKERS TE DOEN HEB DAN
TE LUISTEREN NAAR UW OVE-
RIGENS WEINIG INSPIRERENDE
UTTEENZETTING OVER MERK-
WAARDIGE PRODUCTEN...

...BEGRIJPT U?...

7 Hoe stel ik de onderwijsbehoefte van de (hoog)begaafde leerling vast?

Als leerkracht signaleer je. Op het moment dat je vermoedt dat een leerling (hoog)begaafd is, kan in gesprek met de ouders en de IB'er de onderwijsbehoefte van de leerling besproken worden. Voor een (hoog)begaafde leerling zijn er een aantal opties, die gecombineerd kunnen worden. Iedere keer is het belangrijk om te kijken wat past bij de individuele leerling. Tijdens en voor de onderwijsaanpassingen is overleg met alle betrokken van groot belang: de IB'er, *de leerling zelf* en de ouders.

Zie ook voor tips bij een diagnostiseringsgesprek.

Scan of klik
www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid

Versnellen:

- vervroegd instromen in groep 1;
- overslaan van een groep, al dan niet in de vorm van het doorlopen van meerdere groepen in een schooljaar;
- versnellen voor een bepaald vak;

Om tot een goede keuze te komen of een leerling gaat versnellen kan gebruikt gemaakt worden van de Versnellingswenselijkheidlijst van het CBO. Hierbij moet altijd ook naar het langere termijn effect

worden gekeken: wat als in groep 6 het rekenboek van groep 8 al uit is? Versnellen is een schoolbrede, structurele beslissing. Ook na versnellen moet er worden verrijkt, want het leervermogen wordt niet uitgezet door die versnelling...

Zie ook voor de Versnellingswenselijkheidlijst van het CBO.

Scan of klik
www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid

Compacten

Het indikken van de stof, waarbij de stof wordt beperkt tot wat voor de leerling echt nodig is, tot de essentie, is een middel om tijd vrij te maken voor echte leertaken voor deze leerling (verrijking(ststof)). Deze invulling zorgt ervoor dat ook deze leerlingen elke dag kunnen leren en niet hoeven te worden bezig gehouden.

Hoeveel indikken? De SLO routeboekjes gaan uit van:

- 50% tot 75% van de oefenstof (oefenen tot beheersing)
- 75% tot 100% van herhaling (bijhouden na beheersing)
- verrijkingsstof schrappen die meer van hetzelfde biedt (bezighouden)

Op basis van deze richtlijnen geven deze boekjes de route aan langs de opgaven en activiteiten die zinvol (kunnen) zijn.

Verrijken

Verrijken gaat verder dan verdiepen en verbreden. De bedoeling is niet alleen het verwerven van kennis maar ook inzicht krijgen in hoe je die kennis verwerft. Met andere woorden het ontwikkelen van metacognitieve vaardigheden. Verrijken gebeurt in de klas, individueel of in groepsverband, maar ook buiten de klas in een verrijkingsgroep.

Zie ook voor voorbeelden van verrijkingmateriaal.

Scan of klik
www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid

Goede verrijkingstaken:

- doen een beroep op creativiteit
- zijn open (opdrachten)
- hebben een hoog abstractieniveau
- hebben een hoge mate van complexiteit
- bieden meerwaarde ten opzichte van reguliere leerstof
- stimuleren een onderzoekende houding
- doen beroep op zelfstandigheid van de leerling
- lokken een reflectieve houding uit
- doen beroep op metacognitieve vaardigheden
- lokken interactie uit

Bron: Bronkhorst, E., Drent, S., Hulsbeek, M., Steenbergen-Penterman, N. & Veer, M. van der, SLO

Voorbeelden van verrijkingmateriaal in de klas

Verrijkingmateriaal zijn er o.a. voor rekenen (Rekentijger, Wisschriften), taal (Slimme taal, bolleboos) en andere gebieden (Zaakvakken, Vooruit). Maar denk ook aan strategische spellen zoals Khet, Rush Hour, Set, Tridio etc. Set en Rush Hour zijn ook online te spelen. Ook kunnen leerlingen met behulp van het programma game-maker zelf games leren maken.

Verrijkingsgroepen

Naast verrijkingsmateriaal in de klas kunnen leerlingen aan een verrijkingsgroep deelnemen. Deze verrijkingsgroepen bieden de mogelijkheid om te werken aan sociaal-emotionele ontwikkeling en studievaardigheden. Voordelen:

- leerlingen krijgen moeilijke stof en hebben leer-en studievaardigheden nodig; de leerling leert om te luisteren naar suggesties rond studievaardigheden
- leerlingen hebben contact met ontwikkelingsgelijken – kunnen sociaal-emotionele ervaringen spiegelen;
- leerlingen ervaren een veilige haven;
- leerlingen ervaren positieve feedback voor een realistischer zelfbeeld;
- aandacht voor het proces (niet alleen het product), waardoor de verzinsels en ideeën van (hoog)begaafde leerlingen tot hun recht komen.

Aparte scholen

Sinds enige jaren zijn er ook aparte scholen die onderwijs aanbieden aan (hoog)begaafde leerlingen, bijvoorbeeld de Leonardoscholen. Voor meer informatie: www.leonardostichting.nl

Zie ook voor meer informatie over verrijkingsgroepen.

Scan of klik
[www.kpcgroep.nl/
handreikinghoogbegaafdheid](http://www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid)

" 2!2
...SCHOLE 2!2... DRIE KEER NIJS
IN 'T KWADRAAT... WAT LEER
JE DAAR NOU HELEMAAL?...
DAT ISTOCH NIET 'T **ECHTE** LEVEN? "

...DOE MIJ TOCH MAAR
GEEN PLOSTAKEN...
VEEL TE MOEILIK...

...ZO' GOED?...

HOEZO "WE HEBBEN
DIT TOCH AFGESPROKEN"?
IK HEB HELEMAAL NIJS
MET U AFGESPROKEN...

...IK DOE 'T VERDER
ZELF WEL...

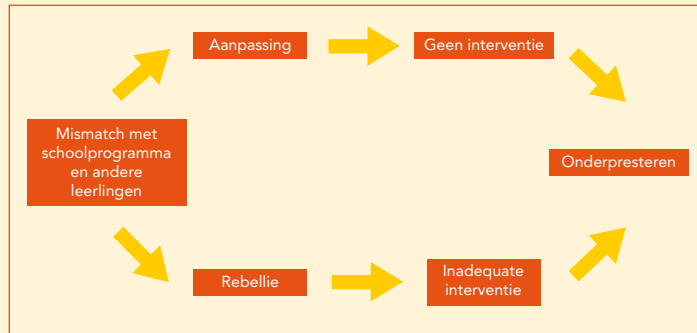
Meer info over de profielen
van (hoog)begaafden.

Scan of klik
[www.kpcgroep.nl/
handreikinghoogbegaafdheid](http://www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid)

8 Wat is onderpresteren?

Een (hoog)begaafde leerling hoeft niet tegen problemen aan te lopen. Een deel van de (hoog)begaafden ontwikkelt zich als een zelfstandige leerling. Een deel loopt echter wel tegen problemen aan en gaat onderpresteren. Dat wil zeggen dat zij niet laten zien wat op basis van hun capaciteiten verwacht kan worden, dat er dus geen evenwichtig leerproces is.

Bron: Lianne Hoogeveen, CBO Nijmegen

Onderpresteren kan leiden tot aanpassing (doet mee met het gemiddelde van de klas of presteert onder zijn niveau) of tot rebellie (clownsgedrag, opstandigheid) en op termijn zelfs tot psychische problematiek. In alle gevallen raken kinderen gedemotiveerd. Het is dus zaak om onderpresteren te voorkomen en tijdig te signaleren.

Onderpresteerders:

- hebben een onrealistisch (negatief) zelfbeeld;
- laten echte (vaak negatieve) gevoelens niet zien;
- zijn wel gemotiveerd, maar niet om te presteren.

Betts&Neihart hebben deze (hoog)begaafde leerlingen beschreven in zes types, waarvan vijf onderpresterende types. Elk profiel heeft specifieke begeleiding nodig.

... JA HOOR, JULIE TIMO
IS HARTSTIKKE HOOG-
BEGAAFD...

... EN 'T ZOONTJE VAN 'ON-
ZE HULP... OÖK: HART-
STIKKE HOOGBEGAAFD...

... Z'N VRIENDJES OOK
TROUWENS...

... ALLEMAAL HART-
STIKKE HOOGBE-
GAAFD...

Loes Rijkhuizen

Bekijk de video en de presentatie over het begeleiden van (hoog)begaafde leerlingen.

Scan of klik
[www.kpcgroep.nl/
handreikinghoogbegaafdheid](http://www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid)

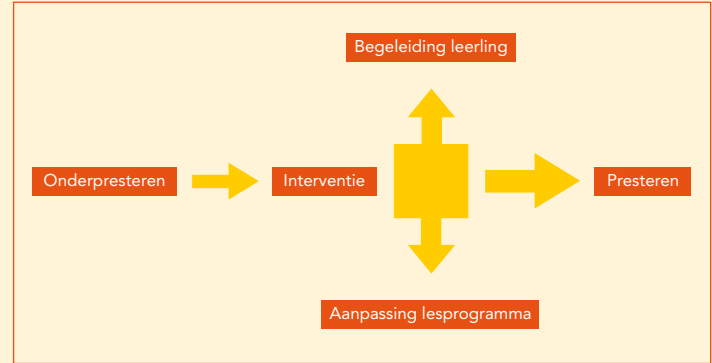

9 Hoe begeleid ik (onderpresterende) (hoog)begaafde leerlingen?

Zodra een (hoog)begaafde leerling inhouden en opdrachten krijgt aangeboden die voor hem wèl moeilijk zijn en doorzettingsvermogen vragen, geldt voor de begeleiding van hem dezelfde uitgangspunten als bij de andere leerlingen. Dat betekent dat onder meer: belangstelling tonen, stimulerende vragen stellen en znodig helpen de juiste keuzes te maken. Ook een oriëntatie op het doel en de beoogde opbrengst van de taak hoort er ook voor hen bij.

Het idee dat (hoog)begaafde leerlingen alle taken zelfstandig en zonder hulp kunnen maken berust op een vooroordeel of op de ervaring met niet-aangepaste (te makkelijke) leerstof.

- Een (hoog)begaafd kind kan veel en heeft potentie;
- Een (hoog)begaafd kind kan veel niet (leer-en werkstrategieën);
- Een (hoog)begaafde leerling heeft begeleiding nodig.

(hoog)begaafde kinderen kun je in de klas begeleiden op de punten zoals die zijn genoemd in het hoofdstukje '(hoog)begaafdheid'; de begaafdheidsfactoren en de persoonlijkheidsfactoren. Hierdoor komt er een aanpassing van het lesprogramma, in overleg met de IB'er en wordt de leerling begeleid op punten die voor hem belangrijk zijn. Net zoals dat is geregeld binnen het zorgbeleid van de school voor andere kinderen. Maar het allerbelangrijkste is een goed en regelmatig contact en de wil om de leerling te begrijpen. Deze interventies helpen de leerling om te blijven leren of om weer om te gaan presteren.

Voor jou als leerkracht is belangrijk:

- ... om de (hoog)begaafde leerling te herkennen en erkennen en hun manier van leren te willen ervaren (positieve houding ten opzichte van (hoog)begaafdheid);
- ... om je flexibel te durven opstellen, zodat je zowel didactisch als pedagogisch durft aan te sluiten bij de behoeften van deze leerling;
- ... dat acceptatie en begrijpen van de leerling vooraf gaat aan leren en begeleiden;
- ... dat de (hoog)begaafde leerling serieus genomen wil worden in wat hij doet; dat betekent eisen stellen en het werk net zo behandelen als bij andere kinderen, ook op het rapport.

In de literatuur en op basis van uitspraken van leerlingen blijkt dat belangrijk is in de begeleiding:

- positieve houding ten opzichte van (hoog)begaafdheid (erkennen, interesse en waardering);
- goed kunnen signaleren en begeleiden in de klas (passend onderwijsaanbod samenstellen);
- uit gaan van de leerbehoeften van de individuele leerling (elke (hoog)begaafde leerling is anders);
- bieden van een uitdagende leeromgeving (zelf creatief zijn, stimuleren van snel denken, vrije keuze);
- goede organisatie van het leren (goed klassenmanagement);
- zelfvertrouwen hebben, intellectuele eerlijkheid, kan goed luisteren, is creatief;
- flexibele didactiek (open vragen, stimuleren, keuzevrijheid);
- begeleiden van intensiteit van de emoties en sociale (on)aangepastheid;
- kunnen omgaan met ouders van (hoog)begaafde leerlingen.

...JA, KIJK ES, IK WIL
BEST WEL GELOVEN
DAT SOPHIËTJE HUIS
DE PRACHTIGSTE
DINGEN TEKENT...

...MAAR HIER OP
SCHOOL KOMT ZE
NIET VEEL VERDER
DAN DIT...

...MAAR ZE IS HIER
WEL HARTSTIKKE
GELUKKIG...

...DUS MIJN IDEE IS:
GEWOON NIKS AAN
DOEN...

Meer info over het communi-
ceren met ouders van (hoog)-
begaafde leerlingen.

Scan of klik
[www.kpcgroep.nl/
handreikinghoogbegaafdheid](http://www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid)

10 Hoe ga ik om met ouders van (hoog)begaafde leerlingen?

Ouders van (hoog)begaafde leerlingen kunnen als lastig ervaren worden door leerkrachten. Ze vragen om meer of ander lesmateriaal en om meer aandacht voor hun kind. Helemaal lastig is de situatie als je als leerkracht twijfelt over de capaciteiten van het kind, terwijl de ouders overtuigd zijn dat het kind (hoog)begaafd is. Wat kun je als leerkracht doen?

Realiseer je dat het beeld van de leerkracht en de ouders sterk uiteen kan lopen

- Een kind laat thuis sneller gevoelens van onbehagen zien, want thuis is een veilige omgeving (buik- of hoofdpijn, bedplassen, slecht slapen).
- Thuis is het ook veilig om te laten zien wat je kan zonder je te hoeven aanpassen aan de norm van de klas. Samenwerking tussen thuis en school is van cruciaal belang bij het presteren van het kind.

Luister naar de ouders en neem ze serieus.

Ook al heb je je twijfels, zorg dat je een serieuze en deskundige gesprekspartner bent. Twijfel je daaraan, doe het dan samen met een collegaleerkracht of de IB'er. Voor de ouders is het zeer belangrijk dat hun zorgen (want dat zijn het) serieus worden genomen. Ga na of de ouders gelijk kunnen hebben over de intelligentie van hun kind (observeer vanuit dit perspectief, toets door met CITO's tot de beheersings-

grens duidelijk is, en/of stel een intelligentieonderzoek voor). Ga je niet mee in het vermoeden van de ouders dan loop je als school het risico dat je het vertrouwen van de ouders aantast. Bedenk dat verreweg de meeste ouders van (hoog)begaafde kinderen niet zomaar met de term '(hoog)begaafdheid' op tafel komen. In zo'n uitspraak van ouders kan ook iets van hun eigen schoolervaringen kan meeklinken: "Wat ik heb ervaren, wil ik mijn kinderen besparen."

Als blijkt dat het kind (hoog)begaafd is:

- zorg dat je goed voorbereid bent en kennis hebt van (hoog)begaafdheid en de begeleiding;
- stel samen met de ouders, IB'er en leerling een plan op;
- heb regelmatig contact met de ouders (6-8 weken);
- betrek de ouders bij ontwikkelingen op school rond (hoog)begaafdheid (verrijgingsprojecten en initiatieven);
- blijf de ouders serieus nemen in hun zorg (daarin zitten schommelingen naarmate de leerling slechter in zijn vel zit).

11 Nuttige links

Meer praktische informatie en tips.

Scan of klik
www.kpcgroep.nl/handreikinghoogbegaafdheid

1 Wat is (hoog)begaafdheid?

- Uitzending Het Klokhuis over (hoog)begaafdheid

2 Hoe voelt het om (hoog)begaafd te zijn?

- Hoe raakt een ((hoog)begaafd) kind gekwetst
- Het hooggevoelige (hoog)begaafde kind / Henk-Jan van der Veen
- (hoog)begaafdheid: gave of vergiftigd geschenk? / dr. Tessa Kieboom

3 Hoe organiseer ik het signaleren?

- Eigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen
- Eigenschappen van onderpresteerders

4 Hoe stel ik de onderwijsbehoefte van de (hoog)begaafde leerling vast?

Versnellen

- Tips diagnostiseringsgesprek
- Versnellingswenselijkheidlijst van het CBO

Compacten

- Routeboekje Compacten en verrijken van taal
- Routeboekje compacten en verrijken van de rekenles

Verrijken

- Online verrijkingsspellen / zelf games leren maken
- Overzicht verrijkingsmaterialen SLO
- Aanbod verrijkingsmaterialen Acadin
- Lesmateriaal voor (hoog)begaafden
- Vooruitwerklab / Werken met een persoonlijk leerplan

5 Wat is onderpresteren?

- Profielen (hoog)begaafden / Betts&Neihart

6 Hoe begeleid ik (onderpresterende) (hoog)begaafde leerlingen?

- Video leraar 24
- Presentatie dr. Lianne Hoogeveen ontwikkelingspsycholoog, Radboud Universiteit Nijmegen, faculteit Sociale Wetenschappen

7 Hoe ga ik om met ouders van (hoog)begaafde leerlingen?

- Handreikingen voor het communiceren met ouders

12 Gebruikte literatuur

Boer, E.de (2010), Onderpresteerders meestal niet herkend,
In: 12-18, april 2010

Bronkhorst, E., Drent, S., Hulsbeek, M., Steenbergen-Penternman,
N. & Veer, M. van der (2009), Compacten van taal, SLO

Colangelo, N en G.A. Davis (2003), Handbook of gifted education,
Pearson education.

Drent, S. en E. van Gerven (2007), Professioneel omgaan met
hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs, van Gorcum

Gerven, E. van (2009), Handboek hoogbegaafdheid, van Gorcum

Gerven, E. van (2008), Slim beleid, van Gorcum

Hoogeveen, L (2009), Excellente leerlingen die (niet) excelleren,
Talent voor Excelleren 5 november 2009

Lammers van Toorenborg (2006), hoogbegaafd, nou en?,
Samsara Uitgeverij, Amsterdam

Koepel hoogbegaafdheid (2008), Begaafde kinderen zijn anders en
dat mag!, Informatie voor leerkrachten en ouders

Kieboom, T. (2009) Hoogbegaafdheid: Als je kind (g)een Einstein is,
Uitgeverij Lannoo nv, Tielt België

Deze publicatie is ontwikkeld door KPC Groep, APS, CPS in samenwerking met SLO voor ondersteuning van het regulier en speciaal onderwijs in opdracht van het ministerie van OCW. KPC Groep, APS, CPS vervullen op het gebied van R&D een scharnierfunctie tussen wetenschap en onderwijswereld.